

ABSTRAKT

Práce *Zrcadlo reality v obrazech snů 19. a 20. století – Tvůrčí individualita versus chaos doby*, se opírá o předpoklad, že sen je v lidském životě neoddelitelně spojený s pojmem existence (Michel Foucault). Studie se dotýká způsobů zobrazování snů ve vizuální kultuře, jenž se nekryje s chronologicky řazenými dějinnými událostmi, ale je výrazem svobodného spojení mezi umělci, ocitajícími se v evropském prostoru, a po staletí shodnou zkušeností. Tato díla jsou zpravidla společensky kritická, vystavena nepředstavitelnému tlaku veřejné cenzury. Umělec musí předstírat, že se jedná o nezávaznou hru, bláznivý nápad, rozmar. Přitom tyto obrazy nejsou výrazem bezbřehé imaginace, ale podřizují se pevným zákonitostem prostorové výstavby obrazu, dané tradičním vymezením temných hlubin, podsvětím Vergiliova saturnského mýtu předřímské kultury, jenž se střídá s vertikálně cítěnými otevřenými nebesy, jako variantami původního Platonova mýtu o Érovi, který v obrazech 20. století nahrazuje představa otevřené krajiny, s osvětlením na nízkém horizontu. Práce pojednává o díle Albrechta Dürera, jeho mědirytině *Melancholie I* (1514) a jeho tzv. Velkém snu. Uvádí tzv. boloňskou malířskou školu zprostředkovanou v díle Giuseppe Maria Mitelliho s jeho knihou předloh *Alfabeto in sogno* (1683). K bezbřehosti lidské imaginace a její krizi se vyjadřuje Giovanni Battista Tiepolo a jeho *Scherzi di Fantasia* (1750–1760), kritizující vulgární pověry a paranoidní masové reakce. Zde odezvu nachází u Francisco de Goyi v jeho *Los Proverbios* (1816–24) a malířských plátnech na téma Čas, přičemž označení „Spánek rozumu plodí příšery“ a jeho protesty proti lidské krutosti, představují rozchod s tradicí a počátek nové éry umělce, jako subjektu, jenž je zrcadlem společnosti. Jsou zde uvedeny práce symbolistních umělců jako je Ferdinand Khnopff, Max Klinger nebo Alfred Kubin, pro něž sen byl stále zahalen závojem nepoznatelného, vytvářejících díla, do nichž bylo divákovi umožněno promítat své vlastní pocity a interpretace. Práce zdůrazňuje výtvarné dílo Victora Huga, který se soustředil na rozdíl mezi snem, denním sněním, halucinací či vykonstruovaným bludem, a poukázal na jistý mezní bod v lidské imaginaci, jenž je všem lidem společný, a od něhož se pak odvíjí veškerá lidská kreativita (*Mys snů, Promontorium somnii*). Závažný zlom v myšlení o hranicích snů a snění přináší Friedrich Nietzsche (1844–1900) a jeho spisy *Zrození tragédie, Antikrist*, ospravedlňující sen, opojení a dionýskou extatickou zkušenost. Významným mezníkem se stává dílo Sigmunda Freuda a jeho *Výkladu snů* (1900), jímž se autor utkává s temnými mýty Vergiliovy *Aeneidy*, se závěrečným poznáním, že „Výklad snů je *via regia* k poznání nevědomí v duševním životě.“ Jedná se o závěr, který představuje porážkou všech dosavadních, původem římských saturnských

mystérií, na jejichž adresu psychoanalytik zjednodušenými slovy říká, že toto všechno byl projev nevědomé části mysli a jejich případné nemoci. Další pozornost zde věnujeme zobrazování snů ve 20. století, především příkladu metafyzické malby Giorgio de Chirika. V kapitole *Sen a Bretonovy surrealistické experimenty* se snažíme nalézt originální pramen „nikdy neviděného“ jsou zrekapitulovány záměry surrealismu. Významnou roli v konceptu hraje dílo Salvadora Dalího a jeho téma narcisismus a embryonální paměť. Speciální pozornost je věnována tématu „modrý anděl“ v malířském díle Marca Chagalla.